

Racisme i Grønland

En genovervejelse af dansk raceantropologis legitimering af
racediskrimination, 1886 til 1950

Af:
Ida Marie Bjørlig
Historie

ABSTRACT: Med inspiration fra dansk og international forskning om race og politik i koloniale sammenhænge søger denne artikel at nuancere de eksisterende fortællinger om Grønland i første halvdel af 1900-tallet. Tidligere udlægninger af perioden har i deres betragtning af koloniprojektets politiske strategier i høj grad ikke belyst racemæssige forestillinger. Ved inddragelse af lægevidenskabeligt materiale, der lod sig inspirere af raceantropologien, og havde direkte indflydelse på kolonipolitikken i først halvdel af 1900-tallet, søger denne artikel netop at fremhæver race- og racismeperspektiver. Artiklen betragter koloniprojektet som et racistisk projekt, der havde til formål at legitimere Danmarks tilstedeværelse og overherredømme i Grønland, gennem forestillingerne om grønlænderne som tilhørende en underlegen race. Således søger artiklen ikke at afvise det eksisterende forskningsfelt, men at give et yderligere perspektiv til de sociale, økonomiske og kulturelle aspekter af Grønlandshistorien.

NØGLEORD: Grønland, racestudier, (race-)antropologi, kolonipolitik

Indledning

Gennem hele koloniseringsperioden var der en klar og tydelig skillelinje mellem danskere og grønlændere, som markerede sig på forskellige felter. Særligt blev forestillingen om grønlændernes kulturelle sårbarhed en fast bestanddel af kolonipolitikken, og i slutning af 1800-tallet fik idéen om grønlænderne som underlegne en ny biologisk dimension gennem antropologien.

På trods af en række antropologiske undersøgelser, som i varierende grad skildrede grønlænderne som tilhørende en laverestående race end den danske i kraft af deres biologiske udvikling (Gulløv 2017: 268), har historiografien, i behandlingen af koloniseringen af Grønland i 1900-tallet, hovedsageligt beskæftiget sig med det danske koloniprojekts økonomiske og kulturelle aspekter, med fokus på interessen i landets ressourcer og bevaringen af den grønlandske fangerkultur. Disse har uden tvivl haft en vigtig rolle i koloniens udvikling og opmærksomheden på dette område er berettiget. Kolonisering var dog samtidig et politisk projekt, der indebar opretholdelsen af et tydeligt skel mellem danskere og grønlændere, som blandt andet tog udgangspunkt i tidens udbredte antropologiske racetænkning.

Antropologernes undersøgelser og konstruktion af den grønlandske race har været genstand for videre analyser, men er ikke blevet sat i relation til deres politiske anvendelsesmuligheder. I 2003 afviste den danske historiker Poul Duedahl, at dansk kolonipolitik i Grønland var påvirket af et særligt racesyn konstrueret af en række danske antropologer, som fremhævede grønlænderne som en laverestående race (Duedahl 2003: 355-357). Dette vil denne artikel diskutere ved inddragelse af et bredere racebegreb, der ikke kun tager udgangspunkt i antropologernes forestillinger om den grønlandske race, men også inddrager den indflydelsesrige læge Alfred Bertelsens videnskabelige racesyn, der havde indflydelse på kolonipolitikken i første halvdel af 1900-tallet, blandt andet som reference i Grønlandskommissionen.

Denne artikel undersøger, hvordan racebegrebet, forstået som konstruktionen af en særlig grønlandsk race og udøvelsen af en tilhørende racisme, har haft indflydelse på den førte politik i det danske koloniprojekt i Grønland i første halvdel af 1900-tallet. Omdrejningspunktet er således en historisk undersøgelse af materiale udarbejdet af danske antropologer og læger i perioden fra 1886 til 1943, hvor den videnskabelige tradition for at beskæftige sig med grønlænderne i et raceperspektiv var på sit højeste, samt i den politisk nedsatte Grønlandskommissions belysning af

grønlandske forhold fra 1950. Herigennem vil artiklen undersøge konstruktionen og brugen af en grønlandsk race for, at problematisere og supplere dansk forsknings manglende fokus på og undersøgelse af race og racisme i en grønlandsk kontekst. Artiklen er således et bidrag til at fremhæve koloniprojektets racistiske karakter.

Historisk baggrund

Da den dansk-norske missionær Hans Egede, på vegne af den danske konge, i 1721 stævnedes ud fra Bergen og etablerede en koloni i Grønland, var den politiske grundidé, at lade handelen finansiere koloniprojektet (Gulløv 2017: 46-49). Dette fik konkrete konsekvenser for politikken i Grønland.

Med etableringen af Den Kongelige Danske Handel (1776-1950)¹ blev det økonomiske fokus flyttet fra hvalfangst på det åbne hav, der som forretning havde vist sig at være økonomisk urentabel blandt andet på grund af konkurrence med andre europæiske lande, til kystbaseret sæl- og hvalfangst i tæt samarbejde med den grønlandske befolkning (Gulløv 2017: 17-20, 88-91). Den grønlandske fanger var nu ikke blot hovedforsørger i den grønlandske husholdning, men også handelens økonomi var bunden til grønlænderens fangst (Thomsen 1998: 23-24). Det betød, at den dansk-norske tilstedeværelse i landet kom til at hvile på at holde grønlænderne ved deres primære beskæftigelse, sælfangsten, da kun grønlænderne var i stand til at drive den rentabelt (Sørensen 1983: 12). Grønlandspolitikken var således domineret af behovet for at opretholde og udvide de grønlandske fangers produktionssevne. Tankegangen var at de skulle beskyttes mod skadelig europæisk indflydelse, og kun den danske kolonimagt kunne yde denne beskyttelse. Der er her tale om en paternalisme, der fremhæver ideen om, at grønlænderne havde brug for hjælp og at danskerne, ud fra egne interesser i landet, påtog sig rollen som grønlændernes formyndere. Den politiske grundidé, der kom til at præge administrationens strategier og politikker frem til midten af 1900-tallet, var grundlagt.

¹ I 1726 kunne Bergenskompaniet ikke fremlægge et regnskab, og kompaniet blev opløst. I foråret 1734 blev handelsprivilegierne videregivet til den danske handelsmand Jacob Sewerin. Efter femten år måtte Sewerin opgive, og i 1749 blev Almindeligt Handelskompagni grundlagt. Kompagniet fortsatte sit virke frem til 1774, da den danske regering opløste det. Staten overtog herefter aktierne i kompaniet og besluttede i 1776, at statshandlen i Grønland skulle udgøre en statslig forvaltningsenhed med egen direktion, som blev til Den Kongelige Grønlandske Handel. Hermed hørte handel og administration under samme enhed (Gulløv 2017: 67-111).

Frem til 1953 var kolonipolitikken præget af en isolationspolitik, der betød, at den danske stat blandt andet gennem handelsmonopolet havde kontrol over udviklingen af det grønlandske samfund. Umiddelbart efter afslutningen på Anden Verdenskrig i 1945 begyndte en verdensomspændende diskussion om afviklingen af verdens kolonier. Disse diskussioner, der foregik i det nyligt oprettede Forende Nationer, kom til at få betydning for Grønlands afkolonisering. Frem til befrielsen i 1945 udviste de danske myndigheder, trods gode intentioner, en vis skepsis over for at tildele grønlænderne egentlig politisk indflydelse. Dermed fremhæves en konstant ambivalens. På den ene side bestod det danske koloniprojekt i at skabe rum for en afbalanceret udvikling af det grønlandske samfund, hvor den kulturelle oprindelighed blev bevaret. På den anden side kunne den danske kolonimagts rolle opfattes som en formynderisk begrænsning af grønlændernes mulighed for udvikling og modernisering (Gulløv 2017: 275-279).

Perioden under krigen havde vist at grønlænderne, trods adskillelsen af Danmark og Grønland,² havde formået at opretholde og udvikle de bestående forhold i landet. Dette skabte et ønske blandt den grønlandske befolkning om at blive inddraget i beslutningerne vedrørende styringen af Grønland og at komme på højde med andre nationer. I forlængelse heraf kritiserede toneangivende danske embedsmænd i Grønland og enkelte grønlændere den manglende ophævelse af monopol og isolation, og ønskede en ny udvikling i styringen af landet (Gulløv 2017: 304-312). I 1948 fik statsminister Hans Hedtoft tilslutning til at ophæve disse, og en kommission blev nedsat med repræsentanter for det grønlandske folk, Rigsdagen, de danske myndigheder og særligt sagkyndige. Målet med kommissionen var at undersøge mulighederne for at ændre styret af og i Grønland.

Antropologibegrebet

Et centralt element i koloniale projekter er kolonisatorens videnskabelige og kulturelle forståelser af de koloniserede. Et indgående om end tendentiøst kendskab til den lokale befolkning og kultur var med til at understøtte koloniprojekterne og kunne anvendes i kolonisatorens styringsstrategier (Gulløv 2017: 252-253). Herigennem fik de europæiske kolonisatorer stadfæstet deres overlegne position i forhold til de, efter samtidens opfattelse, underudviklede folkeslag.

² Under besættelsen (1940-1945) blev forbindelsen til Grønland afbrudt, og landsfogederne trådte i stedet for den danske regering for at undgå nød blandt befolkningen og bevare Grønland som dansk (Gulløv 2017: 282-284).

I perioden fra slutningen af 1800-tallet og frem til 1950 var det danske koloniprojekt i Grønland præget af en forståelse af, at Danmarks rolle i Grønland var, at sikre den grønlandske befolknings udvikling, samt at varetage egne politiske og økonomiske interesser i landet. Grønlænderne blev set som et naturfolk, der stod på et lavt udviklingstrin og havde brug for danskernes kyndige vejledning til, at nå et højere kulturelt stadie (Gulløv 2017: 254). I forbindelse med den voksende opmærksomhed på grønlændernes kulturelle sårbarhed, kom blandt andet antropologiens racetænkning til at indtage en central rolle.

I begyndelsen af 1900-tallet blev antropologien opdelt i den fysiske antropologi, læren om mennesket som led i den organiske natur, socialantropologien, læren om sociale forholds indvirkning på mennesket og kulturanthropologien, læren om menneskenes kulturer (Duedahl 2003: 337). Den fysiske antropologi arbejdede med inddeling af racer, forstået som en gruppe individer inden for samme art med anatomiske fællesstræk. Til at karakterisere racerne og forskellene imellem dem, og ikke mindst for at placere dem inden for et opadstigende værdisystem, anvendtes antropometriske målinger, det vil sige metoder til opmåling af menneskekroppens dimensioner (Jepsen 1991: 2).

I 1820'erne fandt den amerikanske naturforsker Samuel George Morton, at et individs mentale egenskaber kunne aflæses via kraniets størrelse. Et stort kranium betød en stor hjerne og derved en høj intelligens. Hvorimod et lille kranium betød en lille hjerne og dermed en lav intelligens. Gennem hierarkisering af racer, hvor hvide var øverst, indianere i midten og sorte i bunden, blev Morton grundlægger af en af de mest indflydelsesrige og politisk anvendelige teorier om videnskabelig racisme, nemlig fysikken som betegnende for intelligensen (Gould 1996: 92-101). En tilsvarende metode blev introduceret af den svenske anatomiprofessor Anders Retzius i 1842. Hans metode tog afsæt i opmålinger af kraniers længde og bredde, for derigennem at kunne skelne mellem de forskellige racer. I denne forbindelse konstruerede han begreberne kortskaller (brachycephaler) og langskaller (dolichocephaler), der udtrykte to grundracer. Retzius hævdede at kortskaller var karakteristiske for stenalderfolk, mens langskaller typisk fandtes ved indoeuropæiske og ariske befolkninger. Senere tilføjede den franske hjerneforsker Paul Broca mellemskaller (mesocephaler) (Gould 1996: 130-132).

Retzius' metode gjorde det muligt at forklare befolkningsgruppers ejendommeligheder og slægtskab ved at bestemme racesammensætningen. Målet var at opstille racetyper, som i særlig grad

repræsenterede de enkelte racer, og metoder til at placere folk i de rigtige grupper (Jepsen 1991: 2). Antropologien havde således politiske anvendelsesmuligheder, da den var i stand til at vise, at forskellige befolkningsgrupper, opdelt efter fysiske karakteristika fra naturens side stod i et hierarkisk forhold til hinanden. Således argumentere artiklen, at racetænkning og racisme skal ses som grundlæggende dele af koloniprojektets legitimering og opretholdelse.

Race og racisme

Studiet af race og racisme som begreber, der indebærer en konstruktion af en underlegen race og udøvelsen af racistiske handlinger mellem forskellige grupper, er blevet belyst af en række forskere. Blandt andet har George M. Fredrickson påpeget at racisme er et menneskesyn, som udtrykker fordomme og diskrimination baseret på opfattelser af biologiske eller kulturelle forskelle mellem mennesker inddelt i kategorier, kaldet racer (Fredrickson 2002).

W.J.T. Mitchell peger i bogen *Seeing Through Race* (2012) på at race ikke blot er noget der kan ses, men er et fundamentalt medium, gennem hvilket vi oplever menneskelig forskellighed. Det centrale er at race er en blanding af kognitive og konceptuelle filtre, gennem hvilke former for menneskelig forskellighed formidles. I forlængelse heraf defineres race som noget der: “[...] mediates sociopolitical relations, and further, provides a unique and necessary conceptual mediation for a striking range of nature-culture dialectics, including the dividing lines between species, classes, genders, and nations” (Mitchell 2012: 5). Race er med andre ord en ramme til at forstå repræsentationen og opfattelsen af os selv og andre.

Indenfor raceforskningen er et centralt stridspunkt spørgsmålet om, hvorvidt race opstod i forlængelse af moderniteten eller om racetænkning og racisme allerede eksisterede i middelalderens Europa. Med udgangspunkt i kritisk raceteori, en akademisk disciplin, der studerer samfund og kultur i forhold til relationen mellem race, lovgivning og magt, har en række forskere argumenteret for relationen mellem modernitet og racisme.

David Theo Goldberg argumenterer i *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning* (1993) for, at racetænkning er en funktion af modernitetens transformerende kategorier og koncepter om socialsubjektivitet. Han påpeger at socialsubjektivitet ikke altid har taget udgangspunkt i race, men at race og racisme opstod i forbindelse med etableringen af modernitetens institutioner og

tankeverden. Gennem opdelingen i forskellige racer, kunne man strukturere og styre menneskelige forskelle (Goldberg 1993: 1-4). Goldberg påpeger således, at race blev etableret i moderniteten som en kategori, der kunne give en bestemt gruppe en identitet ud fra forestillingen om gruppens fælles træk.

Med kritisk afsæt i den ovenstående teori problematiserer Geraldine Heng i artiklerne *The Invention of Race in the European Middle Ages* (2011) den almene forestilling indenfor raceteoretisk forskning om at race, som kategori, ikke findes før den moderne tid. Med udgangspunkt i en undersøgelse af racetænkningen i middelalderens Europa, før fremkomsten af et genkendeligt racevokabular, anklager hun raceteoretikernes forestilling om formationen af race, som havende ophav i moderne tid (Heng 2011: 315). En central pointe hos Heng er, at race altid har omhandlet forskelsbehandling af mennesker ud fra strategisk hierarkisering. Race er dermed knyttet til: “[...] a repeating tendency, of the gravest import, to demarcate human beings through differences among humans that are selectively essentialized as absolute and fundamental, in order to distribute positions and powers differentially to human groups” (Heng 2011: 324). I middelalderen såvel som i moderne tid, er race et strukturelt forhold gennem hvilket menneskelige forskelle fremhæves og kontrolleres.

Heng og Goldberg arbejder begge med race som en tendens til at kategorisere mennesker ud fra forskelle. Denne artikel placerer sig i forlængelse af Hengs studie, men afviger på et centralt område, idet den undersøger hvordan den antropologiske forestilling om race kom til udtryk hos den danske kolonimagt. Med inspiration fra Goldberg arbejder jeg med race, som en kategori, der opstår i forbindelse med modernitetens naturvidenskabelige beskrivelser af kroppen. Dog inddrages Hengs forståelse af race, som en måde hvorpå mennesker kontrolleres gennem strategisk kategorisering.

Fælles for de fire ovenfor skitserede tilgange til studiet af race og racisme er, at de alle ser race og racisme som konstruktioner og handlinger, der gentagne gange har påvirket den sociale virkelighed og indgået i samfundets magtstruktur. Forskningen bidrager således med en ramme for, hvordan denne artikel vil undersøge forestillingen om den grønlandske race i perioden fra 1886 til 1950. Artiklen tager afsæt i denne brede definition af race, forstået som de biologiske og kulturelle kategorier, der hierarkiserer mennesker, da det tillader en undersøgelse af race som en måde, hvorpå man kan fremhæve (konstruerede) forskelle mellem mennesker.

Racisme i Grønland

Som nævnt i indledningen, er der kun i begrænset omfang forsket i race- og racismebegrebernes indflydelse på kolonipolitikken i Grønland. Koloniseringen af Grønland og perioden fra 1886 til 1950 er belyst adskillige gange i dansk historiografi og postkolonialforskning. På mange måder gentager disse værker hinandens fremstillinger af perioden med fokus på økonomiske bevæggrunde bag den førte kolonipolitik. Det er eksempelvis tilfældet med det nyeste storværk om dansk kolonihistorie: *Danmark og Kolonierne* (2017).

Bindet *Grønland – den arktiske koloni* handler primært om Grønland som en koloni, hvis betingelser var tæt forbundet til havets ressourcer. Flere europæiske stater havde økonomiske interesser i disse ressourcer, som også udgjorde befolkningens eksistensgrundlag (Gulløv 2017: 8-9). Bindet synes således domineret af et økonomisk fokus, hvor handelen og fangsten indtager en central rolle. Her skal det nævnes, at racisme ikke skal forstås som en modsætning til landenes økonomiske interesse i Grønland, men bindet er et eksempel på hvordan race og racisme har været underbelyst i forskningen om koloniprojektet i Grønland. Dette forstærkes endvidere, da ordet race ikke optræder i nogen af bindets otte overordnede kapitler eller dertilhørende underoverskrifter. Da koloniprojektets racistiske tendenser og diskurser ikke er eksplicit tilstedeværende, er det overladt læseren at fremlæse koloniprojektets racistiske karakter. Dog forekommer enkelte eksempler på inddragelsen af et raceaspekt. I kapitel fem (*Grønland til debat 1905-39*) skildres det sociale landskab og sygdomsopfattelser i Grønland, og her påpeges at opmærksomheden på grønlændernes kulturelle sårbarhed efterhånden fik en biologisk dimension, der var påvirket af tidens racetænkning (Gulløv 2017: 268-269).

Endvidere har nyere forskningsbidrag indenfor den postkoloniale forskningstradition også forbigået racebegrebets politiske instrumentalisering. Denne forskning har primært fokuseret på koloniadministrationens fremstilling af den koloniserede befolkning og relationen mellem appliceringen af kolonial governmentalitet og bevarelsen af den grønlandske kultur.

I artiklen "*Hvem går qviittoq?*" *Kampen om et litterært symbol eller relationen Danmark-Grønland i postkolonial belysning* (2004) fremhæver Kirsten Thisted en dobbelthed i det danske koloniprojekt, idet den danske kolonimagt på den ene side søgte at gøre lokalbefolkningen genkendelige og påvirkelige for koloniadministrationen og på den anden side, at fastholde grønlænderne i et ikke-moderniseret

samfund (Thisted 2004: 151). Hun argumenterer således for, at opretholdelsen af skellet mellem kolonisatoren og den koloniserede var en indbygget del af koloniprojektet, men hun sætter ikke dette i relation til racetænkning eller udøvelsen af racisme. Splittelsen mellem det danske og grønlandske tager i stedet afsæt i kolonimagtens repræsentation af kulturelle forskelle.

I sit arbejde har Thisted endvidere kritiseret den repræsentationsanalytiske tilgang, idet den ikke forsøger at udforske grønlændernes fremmedhed. Derimod søger den ved, at opstille en kontrast mellem primitivitet og civilisation, at fastholde dem i deres primitive fremmedhed (Thisted 2006: 61-64). Thisted inddrager ikke race og racisme som centrale aspekter, skønt hun fremhæver undertrykkelsen af den grønlandske befolkning. Derimod synes koloniadministrationens fremstilling af den koloniserede befolkning at være betinget af grønlændernes kulturelle sårbarhed.

Udover Thisted's bidrag, beskæftiger en række nyere udgivelser sig med andre aspekter vedrørende kolonipolitikken i Grønland. Søren Rud undersøger i værket *Colonialism in Greenland. Tradition, Governance and Legacy* (Cambridge 2017) relationen mellem etableringen af en etnografisk diskurs og koloniadministrationens ledelsesstrategier. Med afsæt i forandringen i diskursen om grønlænderne over tid, argumenterer han for, at etnografi, forstået som danskernes viden om og opfattelse af den grønlandske befolkning, blev instrumentaliseret af den danske kolonimagt og var dybt forankret i koloniprojektet (Rud, Cambridge 2017: 11-12). På baggrund heraf påpeger han, at der blev skabt en idealiseret opfattelse af den grønlandske kultur, som blev knyttet til den politiske administration.

I tråd med det ovenstående fokus undersøger Rud i bogen *Den rette blanding. Oprindelighed og ledelse i 1800-tallets Grønland* (2017) de teknikker, strategier og rationaler, der prægede den danske koloniadministration. Ved at perspektivere administrationspolitikken i anden halvdel af 1800-tallet til de filantropiske bevægelser i 1860'ernes København, argumenterer han for at ledelsespraksissen havde til formål at forme en bestemt type grønlandske individer (Rud 2017: 41). Ledelsesstrategien tog dermed afsæt i en oprindelighedspolitik,³ der skulle fastholde grønlænderne i fangeruniverset. Dermed tydeliggør Rud et centralt tema i koloniprojektet, som omhandler markeringen og opretholdelsen af grænsen mellem koloniasator og koloniseret. I lighed med Thisted forbigår Rud således racebegrebets politiske instrumentalisering til fordel for kolonimagtens ambition om at bevare den grønlandske kultur.

³ Dvs. en politik, der var baseret på et bestemt kulturelt ideal (Rud 2017: 142-146).

Fælles for Thisted og Ruds analyser samt for den historiografiske forskning, er at de alle forklarer koloniadministrationens ledelsesstrategier ud fra økonomiske eller kulturelle forhold. Artiklen placerer sig i forlængelse af disse studier, men afviger på et centralt område, idet jeg vil undersøge, hvordan forestillingen om den grønlandske befolkning blev etableret på baggrund af forestillingen om en laverestående grønlandsk race. Denne artikels fokus på racebegrebets rolle i kolonipolitikken, skal dog ikke ses som en afvisning af det ovenstående forskningsfelt, men som et yderligere perspektiv.

Et eksempel på en analyse af det danske koloniprojekt i Grønland, som inddrager det ellers manglende fokus på race og racisme, er Poul Duedahls artikel *Dansk raceantropologi i Grønland* (2003). Her undersøger Duedahl dansk raceantropologisk forskning i perioden fra 1882 til 1949, hvor antropologibegrebet først og fremmest dækkede over den klassiske og mest udbredte disciplin: Den fysiske antropologi.

Duedahl påpeger at dansk antropologisk forskning i højere grad end eksempelvis amerikansk og fransk var præget af divergerende opfattelserne med hensyn til karakteristikkene af den grønlandske befolkning som laverestående (Duedahl 2003: 355). Ifølge Duedahl var koloniadministrationens ledelsesstrategier ikke påvirket af antropologernes racebegreb, derimod viser divergensen: “[...] at dansk antropologi kun i meget begrænset omfang var i stand til at legitimere Danmarks tilstedeværelse som en kolonimagt i Grønland” (Duedahl 2003: 355). Årsagen hertil finder han blandt andet i at Grønland, til forskel fra andre europæiske kolonier, ikke spillede nogen økonomisk rolle for Danmark i perioden fra 1882 til 1949: “Antropologiens rolle blev derfor apolitisk, idet den først og fremmest koncentrerede sig om at give en biologisk forklaring på eskimoernes oprindelse” (Duedahl 2003: 356). Duedahl konkluderer således, at raceantropologien og den tilhørende hierarkisering af verdens racer, ikke havde en central rolle i dansk kolonipolitik.

Duedahls beskrivelse af racebegrebets politiske anvendelsesmulighed er dog problematisk, idet han forenkler begrebet ved at isolere det til udelukkende at handle om den antropologiske videnskab. Ved at forblive på det antropologiske plan i sin analyse, og med betragtninger om hvorvidt dansk antropologi i det hele taget havde en politisk funktion, overser han koloniadministrationens instrumentalisering af den antropologiske viden. Dette vil jeg søge at belyse i artiklen, hvor jeg vil udfolde spørgsmålet om race og racisme i koloniprojektet ved at inddrage lægevidenskabeligt

kildemateriale, der lod sig inspirere af raceantropologien og havde direkte indflydelse på kolonipolitikken udformning i første halvdel af 1900-tallet.

Racisme i internationalt perspektiv

For at komme nærmere en analytisk ramme for undersøgelsen af racismens indflydelse på Grønlandspolitikken, vil jeg i det følgende diskutere nogle analytiske perspektiver om race og racisme, der findes i studier af andre koloniale sammenhænge. Det, der generelt karakteriserer disse er, at de argumenterer for at kolonimagts overherredømme og tilstedeværelse i kolonierne var betinget af etableringen og opretholdelsen af et dominansforhold, hvor kolonisatoren undertrykkede den koloniserede.

Partha Chatterjee har i værket *The Nation and its Fragments* (1993) problematiseret moderne magtformers karakter i en kolonial sammenhæng. Han påpeger at, der er en væsentlig forskel mellem den koloniale stat og den europæiske stat: Nemlig, at den koloniale stat aldrig kan opfylde sin mission om at blive modnet og moderniseret, da den er baseret på "the rule of colonial difference" (Chatterjee 1993: 18). "The rule of colonial difference" forhindrede etableringen af moderne regeringer i kolonierne, da denne forskel mellem de koloniserede og deres kolonisatorer tillod udfoldelsen af en kolonial ledelsesstrategi, som havde til formål at fastholde de koloniserede i et ikke-moderniseret samfund.

Ud fra det ovenstående karakteriserer Chatterjee kolonialismen, som et styre baseret på forskel med udgangspunkt i racer. Dyrkelsen af denne forskels- og racetænkning var rettet mod at håndtere de moderne koloniprojekters indre selvmodsigelse: Mens det officielle formål var at modernisere de koloniserede, beroede kolonisatorernes tilstedeværelse og magt på, at de koloniserede aldrig blev færdige med moderniseringsprocessen (Chatterjee 1993: 18-19). I forlængelse heraf identificerer han racismen som den grundlæggende logik i koloniale projekter, da det er race, der markerer kolonimagts særegenhed i forhold til den koloniserede befolkning (Chatterjee 1993: 18). Da kolonialismen fungerede som et styre baseret på forskel, forstærkede racetænkning skellet mellem kolonimagten og de koloniserede.

Med kritisk afsæt i Chatterjees ensidige karakteristik af det koloniale styre med forskelstænkning, som den grundlæggende præmis, fremhæver David Scott i artiklen *Colonial Governmentality* (1995)

hvordan magt kan have forskellige udtryk, da udøvelsen af den kan have forskellige hensigter. Problemet er ifølge Scott, at Chatterjee i sin fastholdelse af racetænkning som kolonialismens grundelement, overser udviklingen i det politiske rationale bag den koloniale magtanvendelse (Scott 1995: 193). Dette er problematisk, da et politisk rationale: “[...] characterizes those ways in which colonial power is organized as an activity designed to produce effects of rule” (Scott 1995: 193). Han afviser ikke at “the rule of colonial difference” og racetænkning, var afgørende karakteristika for kolonialismen, men understreger at et kolonialt styre bør kontekstualiseres i forhold til det bagvedliggende politiske rationale (Scott 1995: 195).

Magtens udfoldelse i specifikke, koloniale sammenhænge er endvidere belyst af George Steinmetz i artiklen *The Colonial State as a Social Field* (2008). Med afsæt i begrebet “native policy”, det vil sige kolonimagternes varierende styringsstrategier, søger Steinmetz at fremhæve den koloniale stats uensartethed. I hans analyse af det tyske koloniimperium før 1914 argumenterer han for, at på trods af at alle former for kolonialisme omhandler et kulturelt, politisk og psykologisk angreb på den koloniserede befolkning, blev “native policy” implementeret forskelligt (Steinmetz 2008: 589). Han påpeger dermed, at forklaringen på variationen i det tyske koloniimperium skal findes i de forskellige politiske strategier, “native policy”, som blev udøvet overfor de indfødte befolkninger.

Steinmetz opererer således med “the rule of colonial difference”, men med forskellige resultater. I lighed med Chatterjees teori er “native policy” defineret af præmissen om at de koloniserede styres af kolonisatorerne. Begge teorier havde til formål at fastholde skellet mellem kolonisator og koloniseret (Steinmetz 2008: 593). Hvor Chatterjee fremhæver den koloniale forskelstæknings ensartethed og kontinuitet, argumenterer Steinmetz for, at “native policy” tillod en lang række forskellige politiske strategier overfor lokalbefolkningen.

I tråd med den ovenstående diskussion om koloniale forskelle er det relevant at inddrage Patrick Brantlingers bog *Dark Vanishings: Discourse on the Extinction of Primitive Races. 1800-1930* (2003). I sin bestræbelse på at spore racismens og den tilhørende racediskurs’ kompleksitet, tager han afsæt i retorikken om de forsvindende racer, “extinction discourse” (Brantlinger 2003: 1-2). Begrebet “extinction discourse” dækker ifølge Brantlinger over en særlig slags racisme, der fungerer som: “[...] a specific branch of the dual ideologies of imperialism and racism – a “discursive formation,” [...]” (Brantlinger 2003: 1). Han fremhæver en række forskere indenfor naturhistorie og racevidenskab, der hierarkiserede verdens racer med den hvide europæiske race i toppen af

fremskridt og civilisation og de mørke racer stående under i forskellige grader af underlegenhed. Her kom inddelingen af mennesker ud fra biologiske premisser til at indtage en central rolle, idet fastholdelsen af racernes forskellighed: “[...] reinforced assumptions of biological necessity while lending a supposedly scientific legitimacy to Western ideas about non-Western people” (Brantlinger 2003: 3). Brantlinger peger således på, at den racebiologiske videnskab var afgørende for kolonipolitikernes legitimitet.

Som den ovenstående gennemgang har vist, forekommer der i den internationale forskning en tendens til, at inddrage racisme i studiet af legitimeringen og rationaliseringen af de europæiske koloniprojekters ledelsesstrategier. De ovenfor skitserede tilgange til studiet af udøvelsen af racisme i kolonierne, bidrager med en analytisk ramme for, hvordan denne artikel vil undersøge racismens indflydelse på Grønlandspolitikken. Hvad de alle hæfter sig ved er, at kolonimagts tilstedeværelse blev legitimeret gennem oprettelsen og fastholdelsen af skellet mellem kolonisator og koloniseret. Dermed understreger de også, at kolonimagts overherredømme var betinget af forestillingen om den indfødte befolkning som primitiv og uciviliseret. En forestilling, som blandt andet blev forstærket gennem natur- og racevidenskaberne.

Antropologernes racebegreb

I perioden fra slutningen af 1800-tallet og frem til midten af 1900-tallet blev der foretaget en række undersøgelser og opmålinger af den grønlandske befolkning. De danske antropologer skildrede i flere tilfælde grønlænderne som en primitiv race, men de var langt fra enige om forståelsen af den grønlandske befolkning som tilhørende en laverestående race. Med afsæt heri kan antropologerne inddeles i to grupper, hvoraf den ene fremhævede et tydeligt racehierarki, hvor den grønlandske race ud fra fysik og intellekt stod under den danske, og den anden fokuserede på fortællingen om grønlænderne som et primitivt naturfolk, der var overlegne i deres eget miljø. I den følgende analyse inddrages to antropologer, der hørte til hver deres gruppe.

En fremtrædende person indenfor dansk antropologi er lægen og antropologen Søren Hansen, der i perioden fra 1886 til 1922 udgav en stor mængde forsknings- og populærvideenskabeligt materiale om Grønland og den grønlandske befolkning, hvori han i varierende grad skildrede grønlænderne som en primitiv og laverestående befolkning. Da materialet er omfangsrigt vil det følgende afsnit tage udgangspunkt i to artikler, som understreger Hansens syn på grønlænderne.

På baggrund af kranieopmålinger og antropologiske undersøgelser af den østgrønlandske befolkning, som var blevet foretaget af Konebådsekspeditionen (1883-1885),⁴ udgav han i 1886 artiklen *Bidrag til Østgrønlandernes Anthropologi*. Opmålinger af kranier var et centralt element i opstillingen af forskellige racetyper, og ekspeditionens opmålinger viste at den østgrønlandske befolkning var mellemskallede henimod langskallede, mens opmålte skeletkranier var meget langskallede (Hansen 1886: 15-16). Den grønlandske befolkning tilhørte dermed ikke en umiddelbar underlegen race. Hansen tilføjer dog, at årsagen til forekomsten af langskalletheden med al sandsynlighed skal findes i den kraftige udvikling af deres tyggemuskler, da: “[...] musc. temporalis let maa kunne forøge Breddediameteren med de faa Millimetre, der her er Tale om” (Hansen 1886: 16). Endvidere viste kranierne tandsæt, at visdomstænder var hyppigt forekommende, hvilket ifølge Hansen er typisk for primitive racer, mens visdomstænder forekommer sjældnere hos: “[...] de i Henseende til intellektuel Udvikling højstaaende Folkeslag, fordi Kjæbepartiet hos disse formentlig trænges tilbage i Udviklingen af den egentlige Hjernekasse, eller fordi de ikke have Brug for en saa kraftig Tandbesætning som Racer, der endnu staa paa et lavere Udviklingstrin” (Hansen 1886: 17).

Trods koblingen mellem østgrønlandernes tandforhold og deres udviklingsstadiet, tilslutter Hansen sig ikke teorien om fysikkens korrespondens med intelligensen uden forbehold. Han påpeger at østgrønlanderne i kraft af deres levevis har særligt brug for en kraftig tandbeholdning. Derfor vil en “[...] Anomali, som den omtalte, i ethvert Tilfælde ikke kunne sættes i Forbindelse med denne Theori” (Hansen 1886: 27). Han giver således eksplicit udtryk for skepsis over for koblingen mellem fysik og intellekt, men som Duedahl påpeger skulle teorien nævnes (Duedahl 2003: 342). Hansen udelukker dog ikke fuldstændig at de træk, som opmålingerne af kranierne har blotlagt, er udtryk for en racejendommelighed, idet grønlanderne er et folkeslag, der grundet sin isolation må betragtes som ren og ublandet (Hansen 1886: 29).

Ud fra det ovenstående fremhæver Hansen en fysisk hierarkisering, hvor østgrønlanderne udviklingsmæssigt står under den europæiske befolkning. Østgrønlanderne karakteriseres som en primitiv race ud fra deres fysik, men der optræder ingen direkte kobling mellem fysik og intellekt.

⁴ Den danske regering nedsatte i 1878 Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland. Kommissionen planlagde en række ekspeditioner til Grønland, af hvilke den første var Konebådsekspeditionen til Grønlands østkyst ledet af Gustav F. Holm (Duedahl 2003: 341).

På trods heraf er (øst-)grønlanderne dog en race, der står under den hvide europæiske race, som var målestokken, som andre racer skulle bedømmes ud fra.

I 1893 vendte Hansen blikket mod den vestgrønlandske befolkning. Resultaterne af hans undersøgelser, som var blevet foretaget i 1888, blev samlet i artiklen *Bidrag til Vestgrønlandernes Anthropologi*. Her demonstrerede han ved at måle kranierne og legemets proportionering,⁵ at grønlanderne havde barnlige træk og derfor stod på et lavere udviklingstrin end andre racer. Med udgangspunkt i teorien om relationen mellem menneskeracernes proportionering og deres udviklingstrin, hvor det laveste trin svarer til et barnligt eller underudviklet trin og det øverste til det mest udviklede trin (Hansen 1893: 191), anså han vestgrønlandernes armlængde og fødder som udtryk for den grønlandske races barnlige udviklingstrin:

[...] Grønlanderne have forholdsvis mindre Fødder end noget andet Folkeslag [...] I Tilslutning hertil skal det endvidere bemærkes, at den ringe Fodlængde ogsaa er et juvenilt Træk; Børn have forholdsvis langt mindre Fødder end voxne [...] et meget talende Bevis for Rigtigheden af den oftomtalte Formodning om Eskimoernes rette Plads i Systemet [Hansen 1893: 199].

Her forekommer, som i 1886, en tydelig placering af (vest-)grønlanderne på et lavt udviklingstrin, ud fra deres fysik.

Udover legemets proportionering indtager ansigtet og særligt næsen en central rolle i karakteristikken af den vestgrønlandske befolkning. Næsens form har ifølge Hansen stor betydning som et "racemærke" (Hansen 1893: 228). At vestgrønlandernes næse er smal, understøtter formodningen om, at vestgrønlanderne står på et lavt udviklingstrin. Dette understreges ved sammenligning med abers næse: "[...] skjønt der ellers ikke er nogen Anledning til at inddrage Sammenligningen med de anthropoide Aber under disse Betragtninger, kan det dog tilføjes, at disse netop udmærke sig ved at have meget smalle Næser" (Hansen 1893: 233). I 1893 betragtede Hansen således den eskimoiske race som en race, der i kraft af sin barnlige og dyriske fysik stod på et lavere udviklingstrin, end nogen anden menneskerace. I denne artikel udtrykker han dermed en tydelig forestilling om vestgrønlander som en laverestående race i kraft af deres fysiske træk.

⁵ Forholdet mellem legemsdeles relative størrelse (Hansen 1893: 190).

I slutningen af 1800-tallet og i første halvdel af 1900-tallet var racisme udtryk for en videnskabelig kendsgerning, som blandt andet prægede den antropologiske videnskab. Som det er blevet belyst var racisme, i Hansens arbejde, ikke forbundet med en særlig politisk anvendelig holdning til verden, samt de racer, der beboede den. I sit videnskabelige arbejde fremhævede han ikke en tydelig relation mellem fysik og intellekt. Alligevel blev grønlænderne, med enkelte undtagelser (Hansen 1922), beskrevet som en primitiv race, der i et racehierarkisk perspektiv stod under den europæiske befolkning.

I modsætning til Hansen tilsluttede lederen af Etnografisk Samling på Nationalmuseet Kaj Birket-Smith sig ikke betragtningen om grønlænderne som laverestående individer. I tråd med den darwinistiske raceforståelse anså han grønlænderne som overlegne i deres egne omgivelser. Alligevel blev grønlænderne fremstillet som primitive i forhold til danskerne.

I rapporten *Anthropological Observations on the Central Eskimos. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24*, som udkom i 1940 skriver Birket-Smith om polareskimoernes legeme og kranie: "In all cases we encounter sub-medium stature, mesocephalic skull with a tendency towards dolichocephaly [...]" (Birket-Smith 1940: 100), hvilket ifølge Birket-Smith kan anses som et primitivt træk. Han forholder sig dog skeptisk, idet: "Side by side with the primitive signs there are in fact several highly developed traits" (Birket-Smith 1940: 112). I forlængelse heraf tilslutter han sig teorien om, at de primitive træk er et resultat af tilpasningen til livet i de arktiske egne.

Et mere direkte racehierarki findes i bogen *Eskimoerne* fra 1927, hvori han fremhævede, at eskimokraniet havde dyriske og barnlige træk. Birket-Smith skildrer ikke kun eskimoernes fysik som barnlig eller primitiv, men også deres intellekt fremhæves: "[...] på nogle punkter er naturmenneskets sjæleliv primitivt, som barnets er det. Eskimoernes vanskelighed ved at arbejde med abstrakte begreber som tal er som sagt eet udslag heraf [...]" (Birket-Smith 1927: 58-59). Igen tilskriver han disse barnlige træk den eskimoiske levevis, da de præges af de geografiske og sociale omgivelser i de arktiske egne.

De danske antropologer blandede sig sjældent i den aktuelle politiske debat. Ved enkelte lejligheder kom de dog ind på politiske emner. I 1940'erne skrev Birket-Smith bøgerne *Kulturens Veje*, i hvilke han advarede mod ophævelsen af monopolhandlen i Grønland, da det ville føre til, at samfundet faldt sammen:

[...] Naturfolkernes Kultur bryder ubjælpeligt sammen ved Mødet med vor Tids Industriekultur [...] Den Afspærring, som Danmark har iværksat over for Grønland, søger netop sin Berettigelse i Ønsket om med Læmpe at berede den indfødte Befolkningens Vej fra Stenalderen til en nutidssvarende Tilværelse [...] [Birket-Smith 1941: 48].

Grønlændernes primitivitet og barnlighed, som Birket-Smith tidligere havde fremhævet, rationaliserede og legitimerede således den danske tilstedeværelse i Grønland, som landets og befolkningens beskytter.

Tager man afsæt i forståelsen af videnskabelig racisme, som et særligt fysisk antropologibegreb, der eksplicit legitimerede en række koloniale politikker, kan man i lighed med Duedahl argumentere for, at dansk kolonipolitik ikke var påvirket af et særligt racebegreb. Her er det dog vigtigt at bemærke, at Duedahl i sin sammenligning af Danmark, Frankrig og Storbritannien ikke inddrager koloniprojekternes divergerende ledelsesstrategier, og således udelader virkningen af den paternalistiske kolonistrategis fremhævelse af behovet for beskyttelse og vægt på, hvad der, set med danske øjne, var til det bedste for grønlænderne. Som afsnittet har vist, konstruerede de inddragede antropologer dog en særlig grønlandsk race, som kulturelt stod under den danske og havde brug for danskernes beskyttelse. Selvom de danske antropologer ikke direkte påvirkede den førte kolonipolitik, var antropologien og dens racebegreb dog ikke fuldstændig uden indflydelse, som de følgende afsnit vil belyse.

Bertelsens racebegreb

I begyndelsen af 1900-tallet undergik det grønlandske samfund en række forandringsprocesser og fra dansk side ønskede man at omlægge grønlandspolitikken, så befolkningen kunne komme økonomisk og kulturelt på højde med andre nationer. Sundhedsvæsnet var det område, der set med danske øjne, trængte mest til forbedring.

Den udstrakte opmærksomhed på sundhedsproblemerne og manglen på grønlændernes viden herom, stemte godt overens med forestillingen om grønlændernes kulturelle sårbarhed og primitivitet, der efterhånden var blevet en fast del af den danske kolonipolitik. I første halvdel af 1900-tallet var der blevet tilføjet en ny biologisk og antropologisk dimension i bestræbelserne på at skærme grønlænderne mod skadelig vestlig indflydelse. Her kom særligt den indflydelsesrige læge

Alfred Bertelsens forståelse af grønlænderne til at præge kolonimagtens syn på den grønlandske befolkning.

I *Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi* (1935-1943) behandler Bertelsen de sundhedsmæssige forhold i Grønland. Særligt i skildringen af sindslidelser forekommer en overbevisning om, at til forskellige racer hører forskellige psykologiske egenskaber (Bertelsen 1940: 201). Derved anvender han et racebegreb svarende til de danske antropologer, men modsat antropologerne, havde han direkte indflydelse på kolonipolitikken, blandt andet som reference i *Grønlandskommissionens Betænkning*.

Mens antropologien fremhævede adskillige fysiske afvigelser mellem de eskimoiske og europæiske race, eksempelvis kranietype, blodtypegruppering og legemsbygning, havde den grønlandske psyke ifølge Bertelsen også sine særpræg. Den eskimoiske race beskrev han som præget af impulsivitet, suggestibilitet og ubestændighed:

Deres Stemning veksler let; Længsel efter at opleve noget nyt og hidtil uset er et almindeligt Træk [...] Det eskimoiske Folk er Nuets Folk og viser kun ringe Interesse for Fortid og Fremtid; de har let ved at forson sig med selv den haardeste Lod, som deres ofte svigtende Forsynlighed berede dem. Deres Intelligens er ujævn [...] deres Efterligningsevne er stor [...] [Bertelsen 1940: 176].

Dette afspejler en bevidsthed hos Bertelsen om, at der dels eksisterede en forskel mellem verdens racer og at det dels ikke var en selvfølge, at denne forskel udelukkende skyldtes fysiske forhold.

Skellet mellem kolonisatorerne og den koloniserede befolkning er centralt for at forstå, hvordan kolonimagterne skabte og fastholdt deres autoritet i det koloniale samfund. Konstruktionen af en underlegen grønlandsk race repræsenterede virkeligheden på en særlig måde. I forlængelse af det ovenstående argumenterer Bertelsen videre for, at: “[...] mange af de nævnte Egenskaber [stemmer] overens med Træk, der i den ariske Race betragtes som karakteristiske for visse Psykopattyper; i Virkeligheden er disse Egenskaber vel ogsaa hos disse en Arv fra en primitivere Mennesketype” (Bertelsen 1940: 176-177). Den grønlandske befolkning stod således under den europæiske hvad angik mental kapacitet, og kunne dermed karakteriseres som en primitiv race.

En særlig primitiv karakter finder Bertelsen i grønlændernes frygt for dødsfald ved drukning (Bertelsen 1940: 180). Denne hyppigt forekommende frygt, kaldet kajakangst, havde en enorm indflydelse på den grønlandske befolknings levemåde og psyke, idet angstanfald som dette skabte en følelse af hjælpeløshed og afviser fornuft, hos en allerede følelsesbetonet race (Bertelsen 1940: 182). Blandt de førnævnte psykiske særpræg, som karakteriserede den grønlandske race, var en racebetinget primitivitet i den eskimoiske hjerne. Det var netop denne primitivitet, som ifølge Bertelsen lå til grund for kajakangsten:

Kajakangstens almindelige Forekomst blandt de grønlandske Mænd synes mig at tyde paa en vis Primitivitet i den eskimoisk Hjernes Reaktion; i den ariske Race er Angsttilstande som Natteskræk [...] eller som Trodenskræk [...] i særlig Grad knyttede til henholdsvis Barneaarene og Kvindekønnet [Bertelsen 1940: 186].

Med andre ord, var den mandlige eskimohjerne lige så primitiv som hjernen hos et arisk barn eller kvinde. Bertelsens teori om en races psyke som udtryk for dens udviklingsstadiet, synes således at drage samme konklusioner, som nogle af de danske antropologer, med hensyn til den psykiske udvikling blandt grønlænderne. Som nævnt i det foregående afsnit demonstrerede Hansen i 1893 ved opmålinger af kranier og legemet, at den eskimoiske race havde flere barnlige træk, og derfor var en fysisk underlegen race.

I det ovenstående har jeg sandsynliggjort, at Bertelsens udtalte fokus på sammenhængen mellem den eskimoiske psyke og udbredelsen af sindssygdomme ikke udelukkende var resultat af hans egen videnskabelige position. Som tidligere fremstillinger har pointeret, dominerede tidens racetænkning i høj grad Bertelsens forståelse af grønlænderne, men han trak på en længere videnskabelige tradition, der skilrede grønlænderne i et raceperspektiv.

I forholdet mellem den videnskabelige racisme og den førte kolonipolitik var der rigtignok, som tidligere fremstillinger af perioden har pointeret, ikke nogen eksplicit instrumentalisering af et særligt racebegreb. Ikke desto mindre har analysen i dette afsnit vist, at forholdet kan nuanceres. Duedahl konkluderede i sin artikel, at divergensen i holdningen til forholdet mellem race og intellekt inden for dansk raceantropologi i Grønland viser, at dansk raceantropologi kun i begrænset omfang kunne legitimere Danmarks tilstedeværelse i Grønland. Racebegrebets centrale rolle hos Bertelsen indikerer dog, at selvom der måske ikke blev anvendt raceantropologi og kropsmålinger til at

legitimere Danmark som kolonimagt, så har raceantropologiens bredere videnskabsteoretiske grundlag trods alt påvirket den videnskabelige diskurs i Danmark.

Den Store Grønlandskommission

De undersøgelser, som er refereret ovenfor, fortæller ikke kun om de danske antropologer og Bertelsens bestræbelser på at konstruere en grønlandsk race gennem deres sproglige og videnskabelige indhold, men er også tæt knyttet til den kolonipolitik som udspiller sig og viser at forestillingerne om den grønlandske race og den førte kolonipolitik i høj grad var betinget af hinanden. I det følgende vil jeg se nærmere på et konkret eksempel, som anvendte raceantropologiens forestillinger om en særlig grønlandsk race.

Fra slutningen af 1940'erne kom kolonipolitikken, der hidtil havde været præget af kolonialisme og paternalisme under pres. Som følge heraf nedsatte statsminister Hans Hedtoft den 29. november 1948 Grønlandskommissionen, som havde til formål at gennemgå de problemer, som fandtes i Grønland, samt give en betænkning med forslag til fremtidige retningslinjer (Grønlandskommissionen 1950 bd. 1: 5). Kommissionens betænkning udtrykker dermed en afkoloniseringspolitik, men som analysen vil vise, fastholdte kommissionen tendenser fra den paternalistiske kolonipolitik.

I betænkningens fjerde bind behandles sundhedsvæsenet, boligbyggeri og sociale forhold. Til trods for at mere end et årti var gået, blev Bertelsens ovenfor refererede værk inddraget, da der ifølge kommissionen ikke var sket større ændringer (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 81), og Bertelsens syn på grønlænderne kunne derved fungere som inspiration. En gennemgående tendens i kommissionen er skildringen af grønlænderne som primitive, særligt i kraft af deres mentalitet (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 81). Ser man på beskrivelser af de grønlandske boliger forekommer blandt grønlænderne en mangel på lyst og evne til, at vedligeholde deres huse. I forbindelse med ønsket om, at skaffe bedre boliger anbefaler kommissionen derfor at seriefremstille disse i Danmark, idet: “[...] den grønlandske arbejdskraft er knap, arbejdstempoet ringe og de grønlandske håndværkere ikke altid lige dygtige [...]” (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 86).

Disse racekarakteristika kommer til udtryk i flere aspekter af grønlændernes væremåde. Om vandforsyningerne i Grønland skriver kommissionen blandt andet, at befolkningen: “[...] ikke [er]

så nøjeregnende; hvis det er meget besværligt at hente vand ovenfor f. eks. et spildevandstilløb end nedenfor, går man ikke meget derop, selv om det måtte være påbudt” (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 99). Denne iagttagelse af grønlændernes manglende efterlevelse af de danske krav rakte, som citatet antyder, videre end til deres opførelse. Det var den grønlandske mentalitet og karakter, der i betænkningen stod i forbindelse med problematikken vedrørende landets udvikling. I denne forbindelse blev spørgsmålet om grønlændernes modenhed og modtagelighed overfor reformer centralt. Som følge af grønlændernes primitive vaner søgte man fra dansk side først og fremmest, at højne den grønlandske befolkning gennem opdragende tiltag (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 134). Problematikken vedrørende grønlændernes kulturelle udvikling blev således knyttet til deres umodne karakter, og befolkningens “[...] større primitivitet, den sorgløse mentalitet med den udbredte promiscuitet [...]” Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 130) nødvendiggjorde Danmarks tilstedeværelse og legitimerede Danmarks overherredømme i Grønland.

Både antropologerne og Bertelsen havde påpeget stod grønlænderne på et lavere udviklingsstrin end danskerne i kraft af deres ofte barnlige og letsindige mentalitet, der modarbejdede ønsket om at højne det grønlandske samfund. I denne forbindelse synes kommissionen at anvende et racesyn i slående lighed med Bertelsen og en række antropologer, der alle fremhævede grønlændernes barnlige tendenser: “Ikke sjældent er landets særegne naturforhold stærkt bidragende til manglerne, men andre gange er en hovedårsag at finde i befolkningens vaner. Mentaliteten er gennemgående lidt barnlig, emotionelt præget, og livssynet mere fatalistisk end f.eks. i Danmark” (Grønlandskommissionen 1950 bd. 4, II: 134). Her forekommer det således at den danske kolonimagt til en vis grad benyttede en opfattelse, forankret i den raceantropologiske videnskab, af grønlænderne som tilhørende en laverestående race, der i kraft af deres barnlige og umodne mentalitet fortsat havde brug for Danmarks beskyttelse og vejledning.

Konklusion

Trods uenighed om hvorvidt den grønlandske befolkning kunne italesættes som en laverestående race ud fra deres fysik og intellekt, skildrede antropologerne i flere tilfælde grønlænderne som en primitiv race. Trods antropologiens tilsyneladende apolitiske funktion, spillede antropologernes forestilling om den grønlandske races primitivitet og barnlighed en central rolle i legitimeringen af det danske koloniprojekt i Grønland gennem andre videnskabelige traditioner.

I 1900-tallet blev lægen Alfred Bertelsen central for videreførelsen af den antropologisk tradition. Hans forståelse af grønlænderne blev efterhånden domineret af tidens racetænkning. Dette kom blandt andet til udtryk i måden, hvorpå han knyttede befolkningens intelligensniveau til deres kulturelle stadie. Om end antropologernes forestilling ikke blev anvendt eksplicit i kolonipolitikken, tyder Bertelsens forståelse af grønlænder på, at raceantropologien påvirkede den videnskabelige diskurs i Danmark og derigennem den førte kolonipolitik.

Ved inddragelse af *Grønlandskommissionens Betænkning* fra 1950 er det blevet tydeliggjort, hvordan den danske kolonimagt instrumentaliserede et racebegreb, som led i opretholdelsen af Danmarks koloniale overherredømme i Grønland. Denne instrumentalisering fremhæver, hvordan antropologernes og Bertelsens forståelse af grønlænderne var knyttet til kolonipolitikken. Artiklen har dermed eftervist en forbindelse mellem antropologien og kolonipolitikken.

Litteraturliste:

- Bertelsen, Alfred: "Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Undersøgelser og Erfaringer fra 30 Aars Grønlandsk Lægevirkksomhed – I. Grønlands befolkningsstatistik 1901-30", *Meddelelser om Grønland*, bd. 117, nr. 1, København: C. A. Reitzels Forlag, 1935.
- Bertelsen, Alfred: "Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Undersøgelser og Erfaringer fra 30 Aars Grønlandsk Lægevirkksomhed – II. Sundhedsvilkaarene i Grønland", *Meddelelser om Grønland*, bd. 117, nr. 2, København: C. A. Reitzels Forlag, 1937.
- Bertelsen, Alfred: "Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Undersøgelser og Erfaringer fra 30 Aars Grønlandsk Lægevirkksomhed – III. Det sædvanlige grønlandske sygdomsbillede", *Meddelelser om Grønland*, bd. 117, nr. 3, København: C. A. Reitzels Forlag, 1940.
- Bertelsen, Alfred: "Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Undersøgelser og Erfaringer fra 30 Aars Grønlandsk Lægevirkksomhed – III. Det sædvanlige grønlandske sygdomsbillede", *Meddelelser om Grønland*, bd. 117, nr. 3, København: C. A. Reitzels Forlag, 1940.
- Bertelsen, Alfred: "Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Undersøgelser og Erfaringer fra 30 Aars Grønlandsk Lægevirkksomhed – IV. Akutte infektionssygdomme i Grønland", *Meddelelser om Grønland*, bd. 117, nr. 4, København: C. A. Reitzels Forlag, 1943.
- Birket-Smith, Kaj: *Anthropological Observations on the Central Eskimos. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24*, København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1940.
- Birket-Smith, Kaj: *Eskimoerne*, København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1927.
- Birket-Smith, Kaj: *Kulturens Veje – I. Indledning og Materiel Kultur*, København: Jespersen og Pios Forlag, 1941.
- Birket-Smith, Kaj: *Kulturens Veje – II. Samfund og Aandsliv Kulturstrømninger*, København: Jespersen og Pios Forlag, 1942.
- Brantlinger, Patrick: *Dark Vanishings: Discourse on the Extinction of Primitive Races, 1800-1930*, Ithaca/London: Cornell University Press, 2003.
- Chatterjee, Partha: *The Nation and its Fragments*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1993.
- Duedahl, Poul: "Dansk raceantropologi i Grønland", *Historisk Tidsskrift*, bd. 103, hft. 2, 2003, pp. 335-358.
- Fredrickson, George M.: *Racism: A Short History*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2002.
- Goldberg, David Theo: *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning*, London: Blackwell, 1993.
- Gould, Stephen Jay: *The Mismeasure of Man* (revised and expanded edition), New York/London: W. W. Norton, 1996.
- Grønlandskommissionen: *Grønlandskommissionens Betænkning bd. 1 – Indledning, placering og udformning af bebyggelser, den fremtidige anlægsvirkksomhed*, København, 1950.
- Grønlandskommissionen: *Grønlandskommissionens Betænkning bd. 4 – Sundhedsvæsenet, boligbyggeriet og sociale forhold I-II*, København, 1950.
- Gulløv, Hans C. (red.): *Grønland. Den arktiske koloni*, København: Gads Forlag, 2017.
- Hansen, Søren: "Bidrag til Vestgrønlandernes Anthropologi", *Meddelelser om Grønland*, hft. 7, København: C. A. Reitzel, 1893, pp. 163-248.
- Hansen, Søren: "Bidrag til Østgrønlandernes Anthropologi", *Meddelelser om Grønland*, hft. 10, København: C. A. Reitzel, 1886, pp. 1-41.

- Hansen, Søren: "Det Eskimoiske Raceproblem", *Nordisk Tidsskrift*, 1922, pp. 132-144.
- Heng, Geraldine: "The Invention of Race in the European Middle Ages I: Race Studies, Modernity, and the Middle Ages", *Literature Compass*, bd. 8, nr. 5, 2011, pp. 315-331.
- Heng, Geraldine: "The Invention of Race in the European Middle Ages II: Locations of Medieval Race", *Literature Compass*, bd. 8, nr. 5, 2011, pp. 332-350.
- Jepsen, Lars Peter: "Arv & race, folk og fæ. Det naturvidenskabelige syn på racer fra Linné til nutiden", *OMverden*, årg. 2, nr. 7, 1991, pp. 2-4.
- Mitchell, W. J. T.: *Seeing Through Race*, Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press, 2012.
- Rud, Søren: *Colonialism in Greenland. Tradition, Governance and Legacy*, London: Palgrave Macmillan, Cambridge Imperial and Post-Colonial Studies Series, 2017.
- Rud, Søren: *Den rette blanding. Oprindelighed og ledelse i 1800-tallets Grønland*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2017.
- Scott, David: "Colonial Governmentality", *Social Text*, nr. 43, 1995, pp. 191-220.
- Steinmetz, George: "The Colonial State as a Social Field: Ethnographic Capital and Native Policy in the German Overseas Empire before 1914", *American Sociological Review*, bd. 73, nr. 4, 2008, pp. 589-612.
- Sørensen, Axel Kjær: *Danmark-Grønland i det 20. århundrede - en historisk oversigt*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1983.
- Thisted, Kirsten: "Eskimoeksotisme – et kritisk essay om repræsentationsanalyse". I: Lene Bull Christiansen (red.), *Jagten på det eksotiske*, Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, RUC, 2006.
- Thisted, Kirsten: " "Hvem går qivittoq?" Kampen om et litterært symbol eller relationen Danmark-Grønland i postkolonial belysning", *Tijdschrift voor Scandinavistiek*, bd. 25, nr. 2, 2004, pp. 133-160.
- Thomsen, Hanne: "Ægte grønlandere og nye grønlandere - om forskellige opfattelser af grønlandskhed", *Den jyske historiker*, nr. 81, 1998, pp. 21-55.

